

Sygn. akt I ACa 702/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 stycznia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Kaniok

Sędziowie: SA Edyta Jefimko

SA Anna Owczarek (spr.)

Protokolant: st. sek. sąd. Marta Rudnik

po rozpoznaniu w dniu 12 stycznia 2012 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa Z. K.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Dyrektora Aresztu Śledczego W. B. w. W.

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie

z dnia 20 października 2010 r.

sygn. akt I C 118/09

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie 1 (pierwszym) w ten sposób, że zasądza od Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Aresztu Śledczego W.-B. w W. na rzecz Z. K. kwotę 2000 (dwa tysiące) złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 12 stycznia 2012 roku do dnia zapłaty;

- w punkcie 2 (drugim) w ten sposób, że nie obciąża Z. K. kosztami zastępstwa procesowego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Aresztu Śledczego W.-B. w W.

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. odstępuje od obciążania powoda kosztami zastępstwa procesowego pozwanego w postępowaniu apelacyjnym;

IV. obciąża Skarb Państwa nieuiszczonymi kosztami sądowymi postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 702/11

UZASADNIENIE

Powód Z. K. wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa - Dyrektora Aresztu Śledczego W. B. kwoty 150.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wydania wyroku do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za naruszenia dóbr osobistych na skutek nie wywiązywania się przez pozwanego z obowiązku zapewnienia więźniom humanitarnych

warunków bytowych w myśl art. 110 § 2 k.k.w.. Jako podstawę prawną powództwa wskazał art. 77 ust 1 Konstytucji RP oraz art. 417 k.c. i 448 k.c..

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa gdyż jedynie okresowo przebywał w przeludnionych celach, a twierdzenia dotyczące pozostałych warunków pobytu nie odpowiadają prawdzie.

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie wyrokiem z dnia 20 października 2010 r.:

- oddalił powództwo w całości,
- zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3600 zł. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,
- przejął na Skarb Państwa koszty sądowe od uiszczenia których powód był zwolniony.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Powód przebywał w Areszcie Śledczym W. B. kilkakrotnie, tj. od 13 lutego 2006 r. do 12 września 2006 r., od 23 kwietnia 2008 r. do 30 września 2008 r., od 10 listopada 2008 r. do 29 stycznia 2009 r. i od 23 marca 2009 r. do 06 października 2010 i później. Z nie kwestionowanego zestawienia przedstawionego przez pozwanego wynika, że powód przebywał:

- w okresie od 13 lutego do 18 lutego 2006 r. w pawilonie (...) cela nr (...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,29 m⁽²⁾, 3, a w dniu 16 lutego 4 osadzonych. Norma powierzchniowa była zachowana;

- w dniu 17 lutego 2006 r. w pawilonie (...), cela (...) cela 4 osobowa o powierzchni 12,67 m⁽²⁾, 5 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 2,33 m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,47 m⁽²⁾,

- w dniach od 18 do 26 lutego 2006 r. w pawilonie (...), cela (...) cela 1 osobowa o powierzchni 5,2 m⁽²⁾, 2 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 0,8 m, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,4 m⁽²⁾;

- w dniach od 27 lutego do 30 marca 2006 r. w pawilonie (...) cela (...), cela 4 osobowa o powierzchni 13,98 m⁽²⁾, przebywało 5 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 1,02 m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,2 m⁽²⁾;

- od 31 marca do 15 kwietnia 2006 r. w tej samej celi, liczba osadzonych 6. Do normy powierzchniowej brakowało 4,02 m², w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,67 m²;

- w okresie od 16 kwietnia do 8 sierpnia 2006 r. w pawilonie (...) cela nr (...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,34 m⁽²⁾, przez 30 dni 4 osadzonych a pozostały okres 5 osadzonych. W przypadku 5 osadzonych do normy powierzchniowej brakowało 2,66 m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,53 m⁽²⁾;

- od 9 sierpnia do 12 września 2006 r. w tej samej celi, przez 6 dni było 5 osadzonych a przez 29 dni 6 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 5,66 m², w przeliczeniu na jednego osadzonego przy stanie 6 osób/ 0,94 m².

W czasie pobytu od 23 kwietnia 2008 r. do 30 września 2008 r. powód przebywał:

- od 23 do 28 kwietnia 2008 r. w pawilonie (...) cela (...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,67 m⁽²⁾, od 2 do 4 osadzonych, norma powierzchniowa zachowana;

- w dniu 29 kwietnia 2008 r. w pawilonie (...) cela nr (...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,65 m⁽²⁾, 7 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 8,35 m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 1,2 m⁽²⁾;

- od 30 kwietnia do 08 maja 2008 r. w pawilonie (...) cela nr(...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,34m⁽²⁾, przebywało 4 albo 3 osadzonych. Normy zachowane;

- od 9 do 12 maja 2008r. w pawilonie (...) cela (...), cela 1 osobowa o powierzchni 5,33m⁽²⁾, 2 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 0,67m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,34m⁽²⁾;

- od 13 do 18 maja 2008r. ponownie w pawilonie (...) cela nr(...), 3 osadzonych, normy powierzchniowe zachowane;

- od 19 maja do 16 czerwca 2008r w pawilonie (...), cele nr (...) i (...) o powierzchni 5,1 i 5,2m⁽²⁾, przebywało 2 osadzonych, do normy powierzchniowej brakowało maksymalnie 0,9m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,45m⁽²⁾;

- od 17 czerwca do 22 lipca 2008r. ponownie w pawilonie (...) cela nr(...), tylko przez 4 dni stan osobowy był przekroczony /5 osadzonych/;

- od 23 lipca do 28 września 2008r. /67 dni/ w pawilonie (...)cela nr (...), cela 4 osobowa o powierzchni 12,31 m⁽²⁾, 5 /przez 20 dni/ lub 6 osadzonych /przez 46 dni/. Do normy powierzchniowej brakowało 2,69 lub 5,69m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,53 lub 0,94m⁽²⁾.

-w dniach 29 i 30 września 2008r. w pawilonie (...) cela nr (...), 4 osobowa o powierzchni 12,65m⁽²⁾, 5 osadzonych. Do normy powierzchniowej brakowało 2,35m⁽²⁾, w przeliczeniu na osobę 0,47m⁽²⁾.

-od 10 listopada 2008 r. do 28 stycznia 2009r. /79 dni/ w pawilonie (...) cela nr (...), 4 osobowa o powierzchni 12,7m⁽²⁾, od 3 do 6 osadzonych, 5 (przez 20 dni) lub 6 (przez 43 dni) osadzonych, do normy powierzchniowej brakowało odpowiednio 2,3 lub 5,3m⁽²⁾, w przeliczeniu na jednego osadzonego 0,46 lub 0,88m⁽²⁾.

Powód zeznał, że cierpiał psychicznie z powodu przeludnienia w celach, w których przebywał i warunków w jakich się znajdował. Twierdził, że w celach brakowało toalet, co miało znaczenie przy spożywaniu posiłków. Był problem z oświetleniem, jak spaliła się ostatnia żarówka przynoszono nową a powinny być trzy. Były usterki w celi, grzyb na ścianach, miał związane z tym dolegliwości, w tym problemy dermatologiczne wynikające z trudności w utrzymaniu higieny osobistej. Brakowało środków higieny, ciepłej wody. Miał poczucie bezsilności, depresje, zwłaszcza kiedy przebywał w celach bardzo małych. Nigdy nie palił papierosów a przebywał z osobami palącymi w celi przejściowej. Niejednokrotnie przebywał z osobami chorymi na żółtaczkę i na HIV. Do chwili obecnej pozostał mu odruch mycia rąk bo ciągle ma wrażenie, że są brudne. Nie korzystał z usług fryzjera, bo wszyscy z jego usług korzystali. We wrześniu 2006 r. powód opuścił areszt. W kwietniu 2008r. został ponownie tymczasowo aresztowany, później był w zakładzie karnym, tam były lepsze warunki. W czasie pobytu na wolności powód pracował i zarabiał około 1200 zł. miesięcznie. W zakładzie karnym pracuje i zarabia połowę najniższej pensji.

Sąd stwierdził, że w Areszcie Śledczym W. B. w czasie osadzenia powoda istotnie występowało przeludnienie. Dyrektor wydawał stosowne zarządzenia wewnętrzne, na bieżąco informował sąd penitencjarny o aktualnej sytuacji. Cele, w których powód przebywał, były wyposażone standardowo. Brak toalet (i tylko toalet) potwierdzili św. B. i S. ale nie sprecyzowali w jakim okresie ich nie było. Sąd ustalił, że wyposażenie w sprzęt było uzupełniane w przypadku zwiększenia ilości osób osadzonych. Cele miały kratki wentylacyjne, które zapewniały wentylację grawitacyjną. Kącik sanitarny w celach, w których przebywał powód, był odgrodzony ściankami i zasłoną.

Powód nie wnosił skarg ani wniosków do sędziego penitencjarnego, czy dyrektora Aresztu Śledczego związanych z warunkami odbywania kary pozbawienia wolności, przeludnieniem w celach, niezapewnieniem odpowiedniej jakości sprzętu kwatermistrzowskiego, nieodpowiednim leczeniem lub jego brakiem.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powód w większości przebywał w celach mieszkalnych, w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego wynosiła mniej niż 3 m², w tym jeden dzień w celi, w której do normy powierzchniowej brakowało ponad 1 m². Powierzchnia użytkowa cel nie odpowiadała wymogom art. 110 k.k.w.. Zdaniem Sądu jednak pozwany działał w ramach obowiązującego porządku prawnego (legalnie), bowiem w myśl art. 248 § 2 k.k.w. dyrektor aresztu śledczego lub zakładu karnego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3m². Przepis ten nakłada obowiązek bezzwłocznego poinformowania sędziego penitencjarnego. Sędzia penitencjarny był regularnie informowany o panującej sytuacji. Areszt jest wizytowany, Sędzia dokonuje m.in. oględzin pomieszczeń aresztu, w szczególności cel mieszkalnych większości oddziałów, przeprowadza rozmowy ze wszystkimi osadzonymi, którzy zgłaszają taki zamiar. Sąd wskazał, że zdecydowana większość osadzonych (w tym powód) nie zgłaszała żadnych skarg, uwag ani wniosków. Protokoły wizytacyjne potwierdziły, iż praca kierownictwa i administracji Aresztu zasługiwała na pozytywną ocenę i nie wymagała zaleceń. Art. 102 ust. 10 k.k.w. gwarantuje osobie skazanej prawo składania wniosków i skarg, oraz zaskarżenia decyzji Dyrektora AŚ.

Sąd wskazał, że nie potwierdziły się zarzuty związane ze stanem psychicznym powoda, ewentualną depresją. Powód nigdy nie wnioskował o objęcie go opieką psychologiczną, nie był konsultowany przez psychologa ani psychiatrę, nie zgłaszał w trakcie wizyt lekarskich dolegliwości depresyjnych. W dniu 24 kwietnia 2008r (po ponownym przyjęciu powoda do aresztu śledczego) zwrócono się o konsultację dermatologiczną z powodu podejrzenia łuszczycy. W dniu 6 maja 2008 r. wpisano do książki zdrowia, że powód choruje na łuszczycę od 10 lat. Powód był leczony z powodu przeziębień, kaszlu i bólu gardła.

Sąd przyjął, że powód wykazał uszczerbku na zdrowiu w związku z warunkami odbywania kary pozbawienia wolności. Powód zgłosił zastrzeżenia ale nie wykazał, aby zgłaszał akces do jakiegokolwiek działalności oferowanej w ramach placówki. W areszcie prowadzona jest działalność postpenitencjarna, kulturalno - oświatowa, działa biblioteka, wewnętrzny radiowęzeł. W celach mieszkalnych są gniazda antenowe do odbioru telewizji kablowej. Działają świetlice oddziałowe. Prowadzone jest też Centrum Kształcenia Ustawicznego na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkoły zawodowej, technikum uzupełniającego i liceum uzupełniającego. Funkcjonuje pracownia komputerowa, gdzie prowadzone są kury informatyczne - 10 stanowisk. Liczba osadzonych ogranicza możliwość częstego korzystania ze stołu do ping-ponga czy biblioteki. Osadzony sam musi zgłosić zamiar korzystania z zajęć kulturalno - oświatowych czy sportowych

Sąd podniósł, że warunkiem odpowiedzialności Skarbu Państwa jest bezprawne działanie jego funkcjonariuszy, szkoda po stronie powoda, oraz normalny związek przyczynowy pomiędzy szkodą a bezprawnym działaniem, bądź zaniechaniem, zaś podstawą prawną odpowiedzialności art. 417 § 1 k.c.. W ustalonym stanie faktycznym, brak wykazanej szkody, zatem bezprzedmiotowe są rozważania co do ewentualnej bezprawności działania pozwanej statio fiscii. Powód uskarżając się generalnie na poziom świadczeń zdrowotnych, kulturalno - oświatowych, socjalnych, etc. nie przedstawił żadnej konkretnej szkody, jaka miałaby mu zostać wyrządzona w związku z gwarantowanym w Areszcie Śledczym poziomem tych świadczeń i generalnie w związku z warunkami odbywania kary pozbawienia wolności.

W kontekście ewentualnej odpowiedzialności pozwanego za naruszenie dóbr osobistych powoda: godności, czci i prawa do intymności Sąd wskazał na art. 23 k.c. Sąd podniósł, że są to wartości o charakterze niemajątkowym, wiążące się z osobowością, światem uczuć i stanem psychicznym człowieka, uznane powszechnie w społeczeństwie. Nie należy do nich prawo do odpowiedniej opieki medycznej. Przesłanką ochrony dóbr osobistych jest ich naruszenie lub powstanie groźby naruszenia, oraz bezprawność działania sprawcy naruszenia. Przy ocenie, czy doszło do naruszenia dobra osobistego należy posługiwać się kryteriami natury obiektywnej, nie zaś jedynie subiektywnym odczuciem osoby żądającej ochrony.

Sąd wskazał, że powód w niniejszej sprawie domagał się ochrony takich dóbr jak: zdrowie, prawo do respektowania i poszanowania życia osobistego, godność, cześć, prawo do intymności oraz prawa do „odpowiedniej opieki medycznej”. Przepis art. 32 k.k.w. stanowi, iż nadzór nad legalnością i prawidłowością wykonywania kary pozbawienia wolności,

kary aresztu, tymczasowego aresztowania, zatrzymania oraz środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym, a także kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności sprawuje sędzia penitencjarny. Art. 102 ust. 1 k.k.w. stanowi, iż skazany ma prawo w szczególności do odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia wyżywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz świadczeń zdrowotnych i odpowiednich warunków higieny. Stosownie do treści art. 30 Konstytucji RP, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Obowiązek, o którym mowa powyżej wynika wprost z art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę międzynarodowego paktu praw osobistych i publicznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 r. Nr 38, poz. 167 i 169) oraz z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, stanowiących, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Te zasady prawa międzynarodowego wyrażają także art. 40, 41 ust. 4 i 47 Konstytucji.

Sąd wskazał, że przesłanką odpowiedzialności za naruszenie cudzego dobra osobistego jest bezprawność działania, przez którą rozumie się działanie (zaniechanie) sprzeczne z porządkiem prawnym i zasadami współżycia społecznego. Przepis art. 24 k.c. przewiduje domniemanie bezprawności działania naruszającego dobra osobiste, co powoduje, że na nim spoczywa ciężar wykazania, iż działanie było zgodne z prawem. Zdaniem Sądu pozwany Skarb Państwa wykazał, że jego działanie, w tym osadzenie powoda w celi w warunkach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m² było zgodne z prawem. Dyrektor pozwanego Zakładu, stosownie do art. 248 § 1 k.k.w., wydał decyzję o umieszczeniu osadzonych na czas określony w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². Decyzja ta została utrzymana w mocy przez sąd penitencjarny.

Sąd Okręgowy podzielił pogląd orzecznictwa (wyrok Sądu Najwyższego z 28.02.2007 r. V CSK 431/06, wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 6.12.2007 r. I ACa 499/07), że przyznawanie jakichkolwiek kwot pieniężnych z tytułu naruszenia dóbr osobistych w związku z przeludnieniem byłoby sprzeczne z powszechnym poczuciem sprawiedliwości. Nadto Sąd wskazał, że Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 26.05.2008 r. SK 25/07 uznał art. 248 k.k.w. za sprzeczny z art. 40 i 41 Konstytucji RP, nie wykluczył jednak możliwości czasowego umieszczenia skazanych w celach o powierzchni mniejszej niż 3m² na osobę w sytuacjach nadzwyczajnych, typu nagły wzrost przestępczości i wyroków skazujących - zgodnie z art. 110 par. 2 k.k.w., ponadto odroczył termin utraty mocy obowiązującej art. 248 k.k.w.. Sąd przyjął, że art. 3 EKPCz nie ma zastosowania do stanu faktycznego, z którego powód wywodzi swoje roszczenie. Europejski Trybunał Praw Człowieka dokonując jego wykładni stwierdził, że cierpienie i upokorzenie muszą w każdym razie przekraczać nieunikniony element cierpienia wpisanego w pozbawienie wolności, aby stanowiły naruszenie tego przepisu.

Zdaniem Sądu powód nie wykazał żadnej z przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa, a to na nim zgodnie a art. 6 k.c. spoczywał ciężar udowodnienia faktów, z których wywodził skutki prawne. Powód nie udowodnił, iż działanie pozwanego było niezgodne z prawem (bezprawne), poniósł jakąś szkodę w związku z działaniem pozwanego. W ocenie Sądu brak adekwatnego związku przyczynowego między rzekomymi cierpieniami powoda związanymi z jego złym samopoczuciem psychicznym w związku z osadzeniem w przeludnionych, źle wyposażonych i wentylowanych celach, niezapewnieniem właściwych warunków higieny (strzyżenie jedną maszynką), a postępowaniem pozwanego (wykonywanie kary pozbawienia wolności). Powód nie wykazał by pobyt w areszcie śledczym, w warunkach opisanych przez powoda i świadków, naraził go na cierpienia, uzasadniające żądanie zadośćuczynienia. Powód co najmniej 3 razy przebywał w placówkach penitencjarnych z powodu naruszenia prawa i skazania. Wcześniejsze doświadczenia odnośnie warunków panujących w tego typu placówkach nie wpłynęły na zmianę stylu życia powoda. Sąd podniósł nadto, że powód nie wykazał, aby warunki odbywania kary pozbawienia wolności i stosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania w jakikolwiek sposób wpłynęły na jego kondycję psychiczną, samoocenę, etc. Łuszczycę zdiagnozowano u powoda 10 lat wcześniej, innej choroby skóry nie stwierdzono.

Sąd stwierdził, że przy powołaniu art. 24 k.c. zadośćuczynienia pieniężnego można żądać, jeśli nastąpiło naruszenie dobra osobistego danej osoby, wskutek działania, które było bezprawne, a ciężar wykazania braku bezprawności ciąży na pozwanym. W ocenie Sądu pozwany wykazał brak bezprawności w działaniu jego funkcjonariuszy, dlatego

brak podstaw do przyjęcia odpowiedzialności tytułu naruszenia dóbr osobistych powoda w związku z warunkami odbywania kary pozbawienia wolności w kontekście traktowania powoda w pozwanej jednostce penitencjarnej. Pozbawienie wolności jest karą za postępowanie sprzeczne z obowiązującym porządkiem prawnym. Osoba skazana na karę pozbawienia wolności musi mieć świadomość ograniczeń i dolegliwości, jakie wiążą się z izolacją i zobowiązana jest znosić rygor życia codziennego w jednostce penitencjarnej, wynikające z przepisów prawa zawartych w k.k.w., stosownych rozporządzeniach i zarządzeniach Dyrektora Aresztu Śledczego. Warunków przeludnienia nie można uznać za normalny i uzasadniony element kary pozbawienia wolności, jednakże - poza tzw. wymogami elementarnymi określonymi w k.k.w. i regulaminie odbywania kary pozbawienia wolności (a także aktach prawa międzynarodowego), rozstrzygając o roszczeniach finansowych osadzonych nie można abstrahować od ogólnych warunków ekonomicznych i socjalnych istniejących w Polsce. Należy uwzględnić nie dofinansowanie służby zdrowia, placówek oświatowych, więziennictwa i wielu innych sfer życia publicznego. W jednostce penitencjarnej przeprowadza się okresowe remonty i przebudowy. Osadzeni mają coraz lepsze warunki bytowe, terapeutyczne, resocjalizacyjne, w zakresie opieki zdrowotnej, świadczeń edukacyjnych, kulturalno - oświatowych. W takich realiach zasądzenie na rzecz powoda zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych, nawet gdyby do tego doszło, w braku celowego i nacechowanego złą wolą działania jakiegokolwiek podmiotu odpowiedzialnego za warunki odbywania kary pozbawienia wolności, leżałoby w sprzeczności z powszechnym poczuciem sprawiedliwości, a wręcz należałoby uznać to za nadużycie prawa. Dochodzona kwota zadośćuczynienia stanowi równowartość 10-cio letnich dochodów powoda, osiągniętych z pracy w czasie pobytu na wolności (gdyby rzeczywiście pracował).

Wyrok powyższy zaskarżył apelacją powód.

Zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania, która miała wpływ na treść rozstrzygnięcia, a mianowicie:

- art. 233 k.p.c. poprzez całkowicie dowolną ocenę zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w szczególności dowodu z zeznań powoda oraz świadków K. S. i P. B., z których w sposób bezsporny wynikało, iż przeludnienie w jednostkach penitencjarnych oraz panujące w nich niehumanitarne warunki są faktem i problemem państwa, z którym sobie nie radzi,

- art. 229 k.p.c. polegające na błędnym przyjęciu, iż fakty przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną wymagają dowodu,

- art. 231 k.p.c. poprzez zaniechanie uznania za ustalone fakty, które mają istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy w sytuacji, gdy wnioski takie wynikają z innych ustalonych faktów, w szczególności odmowa przyjęcia za ustalone, iż powód przebywał w warunkach urągających jego dobrom osobistym, podczas gdy fakt przeludnienia oraz brak zapewnienia podstawowych warunków sanitarnych i sprzętu kwaterunkowego wynikał bezspornie ze zgromadzonej dokumentacji oraz przyznania tej okoliczności przez pozwanego,

- art. 322 k.p.c. poprzez zaniechanie miarkowania wysokości zadośćuczynienia, w sytuacji gdy Sąd przyznał, iż obiektywnie naruszenie dóbr powoda nastąpiło,

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 24 §1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez błędną wykładnię i nie zasądzenie zadośćuczynienia pieniężnego pomimo przyjęcia, że w pozwanej jednostce penitencjarnej występowało przeludnienie, a w panujących w celach warunkach brak było podstawowego sprzętu kwaterunkowego oraz w sytuacji, gdy powód nie wystąpił z roszczeniem o zadośćuczynienie w innej formie, w tym nie wniósł o złożenie oświadczenia, a jego krzywda nie mogła być w żaden inny sposób zrekompensowana.

wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenie zadośćuczynienia w wysokości odpowiedniej do skali naruszenia jego dóbr osobistych, nadto o zasądzenie kosztów procesu.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie zwrotu kosztów.

Sąd Apelacyjny zważył:

W pierwszym rzędzie wskazać należy że w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia Sąd I instancji dopuścił się uchybień i sprzeczności wewnętrznych polegających na zamiennym określaniu strony pozwanej jako Skarbu Państwa i jednostki penitencjarnej (w istocie pozwany jest Skarb Państwa odpowiadający na podstawie art. 417 k.c. za szkodę niemajątkową wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, za którego w myśl art. 67 § 2 k.p.c. podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie). Podobnie raz stwierdził, że powódzie spoczywał ciężar dowodu co do tego, że działanie powoda było niezgodne z prawem (bezprawne), a następnie że ciężar wykazania brak bezprawności spoczywa na pozwanym. Istota ochrony dóbr osobistych w polskim systemie prawnym polega na konstrukcji domniemania bezprawności naruszenia lub zagrożenia naruszeniem określonych kategorii dóbr (art. 24 § 1 k.c.). Dochodzący ochrony musi zatem jedynie wykazać, że poprzez określone działania (zaniechania) nastąpiło wkroczenie w sferę jego dóbr zakreślonych treścią osobistych praw podmiotowych (przekroczenie granic chronionych prawem), a materialno-prawny ciężar dowodu braku bezprawności przeniesiony jest na podmiot naruszający tę sferę. Na powódzie odpowiednio spoczywała zatem powinność procesowa (nie obowiązek) wykazania faktów, a nie ich kwalifikacji w aspekcie legalności.

Nie można się również zgodzić ze stwierdzeniem Sądu Okręgowego, że za nieludzkie lub poniżające dla powoda można byłoby uznać tylko takie działania funkcjonariuszy więziennych, które miałyby cechy brutalności, fizycznego lub psychicznego znęcania się. Jak trafnie wskazano w orzecznictwie otwarta lista chronionych prawnie dóbr osobistych została uzupełniona o uprawnienie do godnych warunków odbywania kary w zakładach karnych. Nie powinno budzić wątpliwości, że pobyt w areszcie śledczym, czy zakładzie karnym wiąże się z naturalnymi dolegliwościami w postaci pogorszenia standardu życia, ale co do zasady obejmuje to zwykle następstwa przymusowej izolacji, a nie zezwolenie na naruszanie innych uprawnień osoby wobec której stosowana jest wskazana represja (środek zapobiegawczy). Jak wskazano w uchwale Sądu Najwyższego (7) z dnia 18 października 2011r. III CZP 25/11 (dotąd nie publ.) umieszczenie w celi o powierzchni mniejszej niż 3 mkw. na osobę może być wystarczającą przesłanką stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych. Możliwość przyznania zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę wyrządzoną osadzonemu z powodu zbyt ciasnej celi (odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 448 k.c.) nie zależy od zawinienia.

Nie jest dostatecznie przekonująca także argumentacja odnosząca się do nadużycia przez powoda prawa podmiotowego i niezgodności roszczenia z „powszechnym poczuciem sprawiedliwości”.

Zapewnienie przez państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z wymagań demokratycznego państwa prawnego, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego. Wynika to wprost z art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Publicznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. Nr 38 z 1977 r., poz. 167 i 169) oraz z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, stanowiących, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Te zasady wyrażają również art. 40, 41 ust. 4 i 47 Konstytucji RP. W uzasadnieniu wyroku z dnia 28 lutego 2007 r. (V CSK 431/06, OSNC 2008 nr 1 poz. 13) Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 30 Konstytucji, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka jest nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona stanowi obowiązek władz publicznych. Obowiązek ten powinien być realizowany przez władze publiczne przede wszystkim wszędzie tam, gdzie Państwo działa w ramach imperium, realizując swoje zadania represyjne, których wykonanie nie może prowadzić do większego ograniczenia praw człowieka i jego godności, niż to wynika z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka represji. Wymóg zapewnienia przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymogów nowożytnego państwa prawa, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego.

Odnosząc się do powołanego przez pozwanego kontratypu polegającego na legalności działań podjętych wobec powoda po pierwsze wskazać należy, że wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., sygn. akt SK 25/07 (Dz. U. Nr 96, poz. 620) uchylono art. 248 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.), stwierdzający że, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, dyrektor zakładu karnego lub

aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m², a o takim umieszczeniu należy bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego wskazane w kwestionowanym przepisie uprawnienia dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego są określone w sposób niejasny, nieprecyzyjny, umożliwiając bardzo szeroką interpretację, co stanowiło naruszenie konstytucyjnej zasady przyzwoitej legislacji (art. 2 Konstytucji). Wymieniony przepis, zgodnie z orzeczeniem Trybunału określającym że utraci on moc obowiązującą z wpływem osiemnastu miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, przestał obowiązywać z dniem 6 grudnia 2009 r.. Orzeczenie to miało charakter prospektywny. Oznacza to zatem, że do tej daty dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych byli zobowiązani nadal do jego stosowania (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 grudnia 2010r. VI A Ca 648/1, Apelacja 2011 nr 1 poz.6). Niemniej stosowanie tego przepisu miało być, zgodnie z zamiarem ustawodawcy, wyjątkiem a nie zasadą. Podzielić należy stanowisko Sądu Apelacyjnego w Poznaniu (wyrok z dnia 7 kwietnia 2010r. I A Ca 222/10, nie publ.), że tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach określonych w art. 248 k.k.w. i przy zachowaniu trybu postępowania wskazanego w tym przepisie oraz w przewidzianych w nim przepisach wykonawczych, może dojść do ograniczenia wielkości powierzchni celi na jednego skazanego poniżej 3 m², jednakże jedynie na czas określony. Musi to być czas ściśle określony i nie nadmiernie długi, chodzi bowiem - co ważne - o wyjątek od zasady. W szczególności, także w okresie, w którym obowiązywał powołany przepis czasowe legalne odstępianie od normy 3 m² powierzchni w celach więziennych było przewidziane dla regulowania sytuacji wyjątkowych. Sytuacji, gdy wyjątek stał się regułą należy przyjąć, że ingerowano w wolność i prawa jednostki w sposób nadmierny (por. N. Pawłowska, Głosa do wyroku SN z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06, EPS 2008 nr 1 poz. 47).

Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności rozpoznawanej sprawy wskazać należy, że ze sporządzonego na podstawie dokumentacji zestawienia warunków osadzenia powoda wynika, że zasadą było przebywanie w celi przeludnionej. Zagęszczenie okresowo było znaczne co, zważywszy na i tak niską normę metrażową i w sytuacji (pozostającego poza sporem) niskiego standardu pomieszczeń, nie oddzielonej toalety i węzła sanitarnego, z niewystarczającą wentylacją, spożywania posiłków w celi, zagęszczania i tak niewystarczającej powierzchni dodatkową liczbą sprzętów (taborety, łóżka) czy rzeczy osobistych wzmagało poziom uciążliwości związanych z przebywaniem w warunkach przeludnienia. Do wyjątków należała sytuacja, że normatywnie określone warunki pobytu były przestrzegane. Opisanych warunków nie można uznać za uzasadnione i normalny element stosowanych środków zapobiegawczych lub kary pozbawienia wolności. Bezprawności nie wyłączyła także przekazywana stała informacja o stanie przeludnienia i akceptacja tego stanu rzeczy przez sędziego penitencjarnego.

W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, że długotrwałe przebywanie powoda w takich warunkach, wiążące się z licznymi niedogodnościami było traktowaniem poniżającym, naruszającym uprawnienie do godnych warunków pobytu w areszcie śledczym oraz odbywania kary w zakładach karnych, a konsekwencji także dobra osobiste w postaci godność i prawo do intymności. Tym samym wykazana została krzywda, rozumiana jako szkoda niemajątkowa polegająca na fizycznych dolegliwościach i psychicznych cierpieniach pokrzywdzonego.

Uzasadnia to zasądzenie zadośćuczynienia na podstawie art. 24 w związku z art. 448 k.c.. Niemniej biorąc pod uwagę niewskazanie przez powoda innych zarzutów (braku wyposażenia cel, zapewnienia warunków higienicznych, pobytu w celach z osobami niepalącymi, braku dostępu do zajęć edukacyjnych, kulturalno-oświatowych, kultury fizycznej, opieki lekarskiej, pogorszenia stanu zdrowia fizycznego i psychicznego), o wadze znacznie większej oraz oczywiście zawyżoną wysokość dochodzonego roszczenia majątkowego Sąd Apelacyjny uznał kwotę 2.000 zł za odpowiednie w okolicznościach sprawy zadośćuczynienie. Dostatecznie uwzględnia ona zakres pokrzywdzenia i okoliczności sprawy, w tym rodzaj naruszonego dobra, stopień uciążliwości i czas trwania krzywdy.

Zapewnione są również funkcje kompensacyjne wskazanego środka ochrony praw majątkowych, polegające na udzieleniu satysfakcji moralnej i zapewnieniu środków dla zaspokojenia preferowanych indywidualnie potrzeb.

Dalej idąca apelacja, z przyczyn wyczerpująco omówionych wyżej, nie zasługuje na uwzględnienie.

W tym stanie rzeczy na podstawie art. 386 § 1 oraz art. 385 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania pierwszo-instancyjnego i odwoławczego w zakresie obejmującym poniesione przez pozwanego koszty zastępstwa procesowego postanowiono zgodnie z art. 102 k.p.c., stosując zasadę słuszności w uwzględnieniu faktu że zasądzona kwota jest znacząco niższa od wysokości wynagrodzenia pełnomocnika, stąd cel zasądzenia zadośćuczynienia, w wypadku przeznaczenia na pokrycie kosztów nie byłby zachowany, oraz powód uzyskuje bardzo niewielkie dochody.

O wyłożonych przez Skarb Państwa kosztach, w związku ze zwolnieniem powoda od kosztów sądowych, uwzględniając argumentację przytoczoną wyżej postanowiono zgodnie z art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 113 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. (Dz. U. Nr 167 poz.1398 ze zm.).